

PRACE NAUKOWE

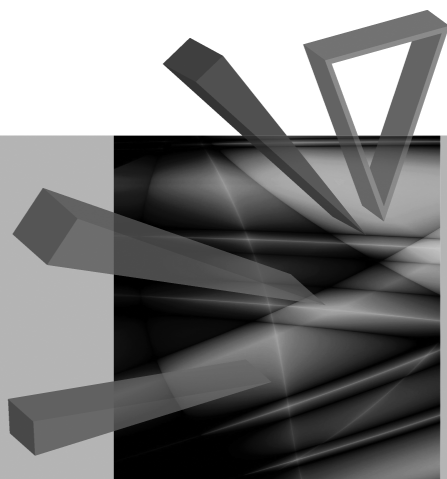
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

320

Gospodarka przestrzenna Uwarunkowania ekonomiczne, prawne i samorządowe

Redaktorzy naukowci

Jacek Potocki

Jerzy Ładysz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-347-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Bartosz Dąbrowski: Uwarunkowania prawne i przestrzenne realizacji inwestycji w postaci parku solarnego.....	11
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: Konkurencyjność przedsiębiorstw mleczarskich a kryzys gospodarczy na przykładzie województwa lubelskiego.....	20
Marcin Jurewicz: Źródła finansowania działalności izb gospodarczych	31
Marcin Kalinowski: Kontrakt wyborczy czy artykulacja interesów? Dylematy kształtowania polityki gospodarczej na szczeblu lokalnym	38
Alina Kulczyk-Dynowska: Kształcenie w zakresie wiedzy ekologicznej a zrównoważony rozwój regionu.....	46
Henryk Łabędzki: Kapitał ludzki i społeczny na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce.....	56
Magdalena Łyszkiewicz: Kontrola zarządcza w jednostkach samorządu terytorialnego w świetle polskich uregulowań prawnych	67
Piotr Maleszyk: Specyfika lubelskiego rynku pracy.....	80
Karol Mroziak: Zmiany jakości życia mieszkańców w gminie wiejskiej podlegającej suburbanizacji.....	91
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: Rola rzeczoznawcy majątkowego w gospodarowaniu gminnym zasobem nieruchomości	102
Andrzej Pawlik: Klasyfikacja województw pod względem poziomu innowacyjności.....	111
Agnieszka Perzyńska: Marka w marketingu terytorialnym	120
Jan Polski: Ekonomiczne znaczenie ładu przestrzennego w regionie	128
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Przekształcenia bazy ekonomicznej Wrocławia.....	137
Adam Przybyłowski: Strategie regionalne polskich województw w obszarze zrównoważonego rozwoju i transportu	145
Małgorzata Rogowska: Koncepcja kreatywnego miasta w teorii i praktyce.	156
Anna Romanów-Struzik: Analiza postępów w procesie kontraktacji i wydatkowania w ramach PO KL w latach 2007-2010	166
Łukasz Satola: Zróżnicowanie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w układzie centrum – peryferia	176
Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996-2010	186
Alina Walenia: Kierunki i cele polityki rozwoju regionalnego Podkarpacia w latach 2007-2013	196

Magdalena Wiśniewska: Współpraca międzysektorowa na rzecz dynamizacji procesów innowacyjnych.....	207
Dariusz Zawada: Miasto jako produkt skumulowany	216
Adam Zydrón, Piotr Szczepański: Ekonomiczne implikacje decyzji planistycznych a kształtowanie struktury przestrzennej gminy Luboń	226

Summaries

Bartosz Dąbrowski: Legal and spatial conditions of performance of solar farm investment.....	19
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: The competitiveness of dairy enterprises and economic crisis (on the example of Lublin Voivodeship) .	30
Marcin Jurewicz: Sources of financing of the activity of chambers of commerce	37
Marcin Kalinowski: Electoral contract or articulation of interest? Dilemmas of forming of economic policy on the local level	45
Alina Kulczyk-Dynowska: Education in the field of ecological knowledge and sustainable development of the region.....	55
Henryk Łabędzki: Human and social capital on borderland rural areas in south western Poland	66
Magdalena Łyszkiewicz: Management control in local government in the light of Polish legislature	78
Piotr Maleszyk: Characteristics of the labour market in Lublin Voivodeship	90
Karol Mroziak: Changes of quality of life in a rural community undergoing suburbanization.....	101
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: The role of the expert in real estate in the management of communal property resources	110
Andrzej Pawlik: The classification of innovation level in voivodeships.....	119
Agnieszka Perzyńska: Brand in territorial marketing.....	127
Jan Polski: Economic meaning of spatial order in region.....	136
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Transformation of Wrocław economic base	144
Adam Przybyłowski: Sustainable development and transport in the Polish voivodeships strategies	155
Małgorzata Rogowska: Creative city concept in theory and practice.....	165
Anna Romanów-Struzik: Progress analysis in the process of contracting and spending under Human Capital Operational Programme in the period 2007-2010.....	175
Łukasz Satola: The differences in the use of the European Union funds in the centre – peripheries system	185

Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Functional transformation in rural areas of Lower Silesia in the years 1996-2010.....	195
Alina Walenia: Directions and aims of the regional development policy for the region of Podkarpacie in the years 2007-2013.....	206
Magdalena Wiśniewska: Fostering innovation processes through inter-sectoral cooperation	215
Dariusz Zawada: City as a cumulative product	225
Adam Zydróż, Piotr Szczepański: Economic implications of planning decisions and shaping spatial structure of Luboń community	236

Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

PRZEMIANY FUNKCJONALNE OBSZARÓW WIEJSKICH DOLNEGO ŚLĄSKA W LATACH 1996-2010

Streszczenie: W pracy badano funkcje gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996, 2005 i 2010, przy zastosowaniu trzech kryteriów delimitacji: struktury gospodarki, stopnia uprzemysłowienia oraz stopnia zagospodarowania turystycznego. Uwzględnienie walorów turystyczno-krajobrazowych przy dwóch pozostałych cechach pozwoliło na wyłonienie ośmiu typów gmin o różnych szansach na wielofunkcyjny ich rozwój. Badania nad typami gmin dla 2010 r. odniesiono do wcześniej prowadzonej typologii Dolnego Śląska dla danych z 1996 i z 2005 r. Zastosowanie takich samych cech oraz kryteriów ich podziału pozwoliło na kontynuację badań oraz ocenę przemian zachodzących w przestrzeni wiejskiej obszaru Dolnego Śląska.

Słowa kluczowe: funkcje gmin, typy gmin, Dolny Śląsk.

1. Wstęp

Pod koniec lat 80. zamknięty został w Polsce okres rozwoju industrialnego. Nadmiernie rozbudowany, mający nieodpowiednią strukturę branżową oraz zacofany technologicznie przemysł przestał być wiodącym czynnikiem rozwoju¹. Transformacja ustrojowa przyczyniła się do upadku wielogłęzi przemysłu, co obserwowano także na obszarze obecnego województwa dolnośląskiego, szczególnie na obszarze byłych województw wałbrzyskiego i jeleniogórskiego. Minęło kilka lat, zanim zaczęto korzystać z możliwości rozwoju gospodarczego utworzonych przez nowy system, a następnie wstąpienie Polski do Unii Europejskiej.

Powrót części gmin do poziomu rozwoju sprzed transformacji był procesem długotrwałym, a często nie został osiągnięty do dziś. Czynnikiem oddziałującym na proces rozwoju i przemiany funkcjonalne gmin było włączenie Polski do Unii.

¹ A. Kukliński, *Diagnoza stanu gospodarki przestrzennej Polski*, „Biuletyn KPZK” 1983, z. 123; J. Parysek, *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno-strukturalnej i rozwoju miast polskich w końcu XX wieku. Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast* red. J. Słodczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002, s. 15-32.

Fundusze europejskie otwierają możliwości realizacji pewnych inwestycji komunalnych, a także inwestycji inicjowanych przez społeczność lokalną².

Katarzyna Duczkowska-Małysz³ określiła polskie obszary wiejskie jako dotknięte cechami głębokich peryferii, oznaczającymi przeludnienie agrarne i brak możliwości wchłonięcia nadwyżek siły roboczej przez lokalne rynki pracy, brak kapitału oraz wyraźne niedostatki w infrastrukturze technicznej i społecznej. Przytaczając cechy peryferii, jednocześnie wskazuje, że o przyszłych szansach rozwojowych decydują: struktura gospodarki, struktura zatrudnienia oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe i inne zasoby. Rozważania modelowe z uwzględnieniem powyższych czynników pozwalają na wyłonienie typów gmin różniących się zakresem realizowanych funkcji, w tym: prawno-administracyjne, komunalno-gospodarcze, socjo-ekonomiczne, demograficzno-zawodowe.

W badaniach geograficznych interesuje nas przede wszystkim przestrzeń i zachodzące w niej zjawiska i procesy przyrodnicze, społeczno-kulturowe i gospodarcze. Przedmiotem badań geografii wsi są więc obszary wiejskie. Istnieje wiele zróżnicowanych podejść do tego pojęcia, ale najstarszym i najpowszechniejszym jest podejście strukturalne. Jak sama nazwa wskazuje, obszary wiejskie charakteryzuje się na podstawie ich specyficznych struktur, które odnoszą się przede wszystkim do demografii, użytkowania ziemi oraz wybranych elementów gospodarczych⁴. W badaniach nad podziałem funkcjonalnym gmin, obok struktury gospodarki i stopnia uprzemysłowienia, uwzględniono dodatkowo walory krajobrazowo-wypoczynkowe. Celem pracy jest zidentyfikowanie rzeczywistych funkcji gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996, 2005 i 2010, przy zastosowaniu trzech kryteriów delimitacji: struktury gospodarki, stopnia uprzemysłowienia oraz stopnia zagospodarowania turystycznego. Badania nad typami gmin dla 2010 r. odniesiono do wcześniej prowadzonej typologii Dolnego Śląska dla danych z lat 1996 i 2005. Zastosowanie takich samych cech oraz kryteriów ich podziału pozwoliło na kontynuację badań oraz ocenę przemian zachodzących w przestrzeni wiejskiej obszaru Dolnego Śląska.

2. Metodyka badań

Badaniami objęto obszar gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa dolnośląskiego, łącznie 126 gmin. Po analizie dostępnych danych z badań wyłączono gminy Wąsosz, Jemielno, Góra i Niechlów leżące niegdyś w województwie leszczyń-

² M. Heldak, *Functional standartization of rural areas of Dolnośląskie voivodeship*, "Bulletin of Geography. Socio-Economic Series" 2010, no. 13.

³ K. Duczkowska-Małysz, *Rolnictwo – Wieś – Państwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

⁴ J. Bański, *Wieś w badaniach geograficznych – ewolucja badań i przegląd koncepcji obszaru wiejskiego*, [w:] *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, red. M. Halamska, EUROREG, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 29-44.

skim, a gminy Międzybórz, Syców i Dziadowa Kłoda w byłym województwie kaliskim wyłączono ze względu na utrudniony dostęp do danych statystycznych. Określanie zasięgu przestrzennego obszarów wiejskich jest interesującym i otwartym problemem badawczym. W Polsce przyjmuje się na ogół bezkrytycznie definicję GUS, zgodnie z którą obszarem wiejskim jest terytorium pozostające poza granicami administracyjnymi miast. W innych krajach granice miasto-wieś są bardziej płynne i wyznaczone głównie na podstawie gęstości zaludnienia⁵.

W trakcie analiz wykorzystano informacje gromadzone przez GUS w Banku Danych Regionalnych, obecnie w Banku Danych Lokalnych, dane publikowane przez Wojewódzkie Urzędy Statystyczne oraz dane archiwalne przechowywane w Wojewódzkim Urzędzie Statystycznym we Wrocławiu. Każdą z jednostek badawczych (gmin) opisano zestawem cech diagnostycznych stanowiących podstawę do wskazania funkcji gmin w latach 1996, 2005 i 2010. W badaniach zastosowano wspomniane już kryterium delimitacji, uwzględniające strukturę gospodarki, stopień uprzemysłowienia oraz stopień zagospodarowania turystycznego. W opracowaniach wykonanych wcześniej, stanowiących zarazem punkt odniesienia, uznano, że najpełniejszy jest podział z uwzględnieniem nie tylko funkcji dominującej, ale także stopnia rozwoju innych funkcji. Dla wydzielenia jednorodnych gmin przyjęto następujące kryteria delimitacji:

- gminy zdominowane przez rolnictwo (podatek od działalności rolniczej stanowi ponad 25% ogółu podatków od działalności gospodarczej);
- gminy uprzemysłowione (zatrudnienie w przemyśle stanowi ponad 25% zatrudnienia ogółem);
- gminy zagospodarowane turystycznie (liczba noclegów turystycznych wynosi ponad 1 miejsce/1km²)⁶.

Tak przyjęte kryteria pozwoliły na wyłonienie ośmiu typów gmin, których krótką charakterystykę przedstawiono poniżej za Z. Więckowicz i M. Hełdak⁷ na podstawie U. Planck⁸:

Typ I – gminy uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, zagospodarowane turystycznie;

Typ II – gminy uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki;

Typ III – gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa;

⁵ J. Bański, *Problematyka definicji i zasięgu przestrzennego obszarów wiejskich i stref podmiejskich*, „Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum” 2012, nr 11 (3), s. 5-16.

⁶ Z. Więckowicz (red.), *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego*, t. I: *Typologia gmin pod względem poziomu i warunków rozwojowych*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 23-41; M. Heldak, *Functional standardization...*

⁷ Tamże.

⁸ U. Planck, *Arbeit und Freizeit auf dem Lande. Situation und Strukturwandel ländliche Raume*, [w:] *Auf dem Lande leben*, Stuttgart–Berlin–Köln 1983, s. 64-81.

Typ IV – gminy uprzemysłowione, w których rolnictwo nie ma dużego znaczenia;

Typ V – gminy zdominowane przez rolnictwo, prawie pozbawione przemysłu, zagospodarowane turystycznie;

Typ VI – gminy zdominowane przez rolnictwo, niezagospodarowane turystycznie, prawie pozbawione przemysłu;

Typ VII – gminy zagospodarowane turystycznie, prawie bez przemysłu i bez znaczącego rolnictwa;

Typ VIII – gminy prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, niezagospodarowane turystycznie.

Wyniki badań przedstawiono na rysunkach.

3. Typologia obszarów wiejskich Dolnego Śląska w 1996 r.

Typologia funkcjonalna makroregionu południowo-zachodniego została wykonana w ramach projektu „Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego”, prowadzonego pod kierunkiem Więckowicz w latach 1997-1998. W wyniku przeprowadzonych badań wyłoniono gminy o zróżnicowanych funkcjach przy zastosowaniu przyjętych w metodyce pracy kryteriów delimitacji. Przedmiotem prowadzonych wówczas analiz było 276 jednostek terytorialnych położonych w granicach administracyjnych 7 byłych województw Polski południowo-zachodniej. W granicach obszaru objętego badaniami mieściły się gminy stanowiące przedmiot badań prowadzonych w ramach niniejszej pracy. Wskazane wówczas rzeczywiste funkcje gmin, dla 1996 r., zestawiono poniżej (tab. 1).

Tabela 1. Podział gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska na poszczególne typy w 1996 r.

Lp.	Podregion	Liczba gmin	Typ gminy															
			I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII	
			ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	Jeleniogórski	28	-	-	-	-	5	17,9	5	17,9	1	3,6	8	28,5	1	3,6	8	28,5
2	Legnicki	31	-	-	-	-	-	-	9	29,0	2	6,5	13	41,9	-	-	7	22,6
3	Wałbrzyski	30	-	-	1	3,3	9	30,0	3	10,0	1	3,3	7	23,3	7	23,4	2	6,7
4	Wrocławski	37	1	2,7	1	2,7	2	5,4	4	10,8	3	8,1	20	54,1	1	2,7	5	13,5
5	Razem:	126	1	0,8	2	1,6	16	12,7	21	16,7	7	5,5	48	38,1	9	7,1	21	16,7

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Z. Więckowicz (red.), *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego*, t. I: *Typologia gmin pod względem poziomu i warunków rozwojowych*, Wydawnictwo AR we Wrocławiu, Wrocław 1998.

Gminy wiejskie i miejsko-wiejskie obecnego województwa dolnośląskiego zdominowane były przez rolnictwo, niezagospodarowane turystycznie, prawie pozbawione

wione przemysłu. Gminy Typu VI stanowiły aż 38,1% (48 gmin) spośród 126 gmin. W kolejnej grupie uplasowały się gminy typu IV, w których rolnictwo nie odgrywa dużej roli, oraz typu VIII – gminy prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, niezagospodarowane turystycznie (po 16,7% ogółu – 21 gmin). Analiza przestrzenna poszczególnych typów gmin wskazała, że gminy typowo rolnicze (Typ VI), dominujące zdecydowanie w regionie, zlokalizowane były pasmowo w środkowej części regionu ze wschodu na zachód, na obszarze Niziny Śląskiej i Niziny Śląsko-Łużyckiej. Wśród gmin zakwalifikowanych do tej grupy znalazły się m.in. wiejskie gminy Oława i Wiązów, Udanin, Wądroże Wielkie, Ruja, Sulików, Siekierczyn i Platerówka, a także miejsko-wiejskie gminy Kobierzyce i Kąty Wrocławskie. Gminy uprzemysłowione (Typ IV) zlokalizowane były mozaikowo na obszarze całego Dolnego Śląska, z wyraźną przewagą na terenie podregionu legnickiego. Z kolei gminy Typu VIII (prawie bez przemysłu i bez rolnictwa) znajdowały się głównie w części zachodniej regionu – w części północnej byłego województwa legnickiego i części północnej byłego jeleniogórskiego.

Analizy wykonane w ramach badań w 2008 r. przez Heldak ujawniły, że w wyniku załamania się gospodarki rynkowej gminy wiejskie i miejsko-wiejskie o wysokiej jakości rolniczej przydatności gleb często przybrały funkcje zgodne z możliwościami prowadzenia produkcji rolniczej⁹.

4. Wydzielone funkcje obszarów wiejskich Dolnego Śląska w 2005 r.

W latach późniejszych, przy użyciu takich samych kryteriów delimitacji przestrzeni, przeprowadzono analizę funkcji obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego dla stanu na koniec 2005 r. Wyniki badań prowadzonych przez Heldak¹⁰ ujawniły, że w 2005 r. w województwie dolnośląskim dominował Typ II gmin (uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki). Gminy te zlokalizowane były w części środkowej i północnej województwa (łącznie 47). W gminach tych zatrudnienie w przemyśle stanowiło ponad 25% zatrudnienia ogółem, także podatek od działalności rolniczej wynosił ponad 25% ogółu podatków od działalności gospodarczej. Funkcje gmin w 2005 r. zestawiono poniżej (tab. 2).

Stosując takie same kryteria delimitacji, w 2005 r. zanotowano odmienny stan rozmieszczenia funkcji badanych gmin. W województwie dolnośląskim dominował Typ II (gminy uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki) – łącznie 47 gmin, przy wcześniejszej dominacji Typu VI – gminy typowo rolnicze. Kolejną grupę pod względem liczebności stanowiły gminy zakwalifikowane do Typu IV (uprzemysłowione, w których rolnictwo nie odgrywa dużego roli) – łącz-

⁹ M. Heldak, *Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Sudetów po integracji z Unią Europejską. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich*, Polska Akademia Nauk, Kraków 2008.

¹⁰ M. Heldak, *Functional standardization...*

nie 30 gmin skupionych głównie w północnej i południowej części województwa dolnośląskiego. Gminy Typu III, uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa, stanowią przestrzenne uzupełnienie gmin uprzemysłowionych, w których rolnictwo nie odgrywa dużego znaczenia (Typu IV). Do grupy tej zakwalifikowano 20 gmin.

Tabela 2. Podział gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska na poszczególne typy w 2005 r.

Lp.	Podregion	Liczba gmin	Typ gminy																
			I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		
			ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1	Jeleniogórski	28	-		7	25,0	8	28,6	8	28,6	-		3	10,7	-		2	7,1	
2	Legnicki	31	2	6,5	11	35,5	2	6,5	7	22,5	-		7	22,5	-		2	6,5	
3	Wałbrzyski	30	2	6,7	7	23,3	7	23,3	5	16,7	2	6,7	1	3,3	5	16,7	1	3,3	
4	Wrocławski	37	3	8,1	20	54,1	4	10,8	7	18,9	-		3	8,1	-		-		
5	Razem	126	7	5,5	45	35,7	21	16,7	27	21,4	2	1,6	14	11,1	5	4,00	5	4,00	

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: M. Heldak, *Functional standardization of rural areas of Dolnośląskie voivodeship*, "Bulletin of Geography. Socio-Economic Series" 2010, no. 13.

Zestawienie ujawniło, że w 2005 r. w województwie zdecydowanie dominowały gminy o różnym poziomie rozwoju przemysłu, podczas gdy dominujące niegdyś gminy typowo rolnicze (Typ VI) reprezentowane były tylko przez 16 gmin.

5. Wydzielone funkcje obszarów wiejskich Dolnego Śląska w 2010 r.

Analizę funkcji obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego przeprowadzono w ramach kontynuacji badań, po raz kolejny w roku 2010. Przy zastosowaniu tych samych kryteriów delimitacji wyłoniono 7 spośród 8 typów gmin o odmiennym od poprzedniego okresu badawczego rozmieszczeniu przestrzennym (rys. 1, tab. 3).

Tabela 3. Podział gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska na poszczególne typy w 2010 r.

Lp.	Podregion	Liczba gmin	Typ gminy																
			I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		
			ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1	Jeleniogórski	37	-	-	4	10,8	8	21,6	16	43,2	-	-	3	8,2	2	5,4	4	10,8	
2	Legnicki	21	-	-	1	4,8	2	9,5	10	47,6	-	-	3	14,3	2	9,5	3	14,3	
3	Wałbrzyski	30	1	3,3	4	13,3	11	36,7	9	30,0	-	-	-	-	2	6,7	3	10,0	
4	Wrocławski	38	-	-	8	21,0	6	15,8	21	55,3	-	-	2	5,3	1	2,6	-	-	
5	Razem:	126	1	0,8	17	13,5	27	21,4	56	44,4	-	-	8	6,4	7	5,6	10	7,9	

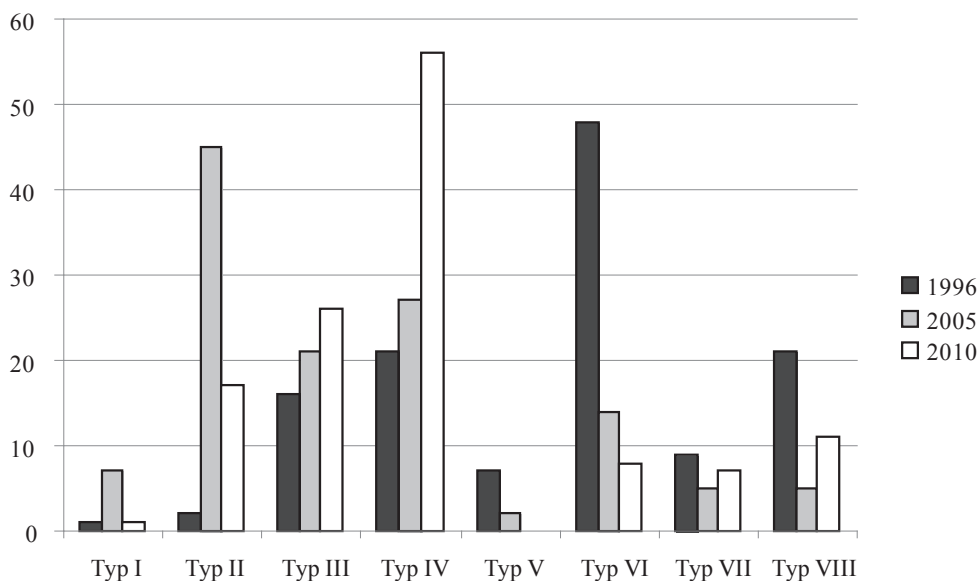
Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie przeprowadzonych analiz tylko jedna gmina, Marcinowice (podregion wałbrzyski), została zakwalifikowana do Typu I (uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo i zagospodarowane turystycznie). Natomiast brak jest gmin Typu V (pozbawione przemysłu, zdominowane przez rolnictwo, zagospodarowane turystycznie).

6. Przemiany typów gmin w latach 1996-2010

W 1996 r. w województwie dominował Typ VI (gminy zdominowane przez rolnictwo, niezagospodarowane turystycznie, prawie pozbawione przemysłu), do którego zakwalifikowano aż 48 spośród 126 analizowanych gmin. W następnej kolejności były gminy zakwalifikowane do Typu IV (uprzemysłowione, w których rolnictwo nie ma dużego znaczenia) oraz do Typu VIII (prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, niezagospodarowane turystycznie) – po 21 gmin.

W 2005 r. dominujący na terenie województwa dolnośląskiego był Typ II (gminy uprzemysłowione zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki) – łącznie 47 gmin, następnie Typ IV (gminy uprzemysłowione, bez rolnictwa) i III (uprzemysłowione, a zarazem zagospodarowane turystycznie). Zanotowano natomiast znaczny spadek liczebności gmin Typu VI i VIII.

Rys. 2. Zestawienie liczby gmin według poszczególnych typów w latach 1996, 2005 i 2010

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań zestawione na rysunku 2 pokazują w 2010 r. znaczną przewagę gmin o typie przemysłowym (Typ IV) nad pozostałymi. Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja w 1996 r., kiedy w regionie dominowały gminy o różnym stopniu rozwoju funkcji rolniczych (Typ VI). Ten stan przemian zaobserwowano już 2005 r., kiedy to gminy typowo rolnicze stanowiły niewielki udział ogółu badanych gmin. W 2010 r., oprócz wspomnianej dominacji Typu IV, należy zwrócić uwagę na kolejne pod względem liczebności typy funkcjonalne (kolejno Typ III i II). Żadna z gmin nie została zakwalifikowana do Typu V (w 1996 i 2005 r. gminy tego typu były nieliczne).

7. Podsumowanie

Porównanie typów gmin w analizowanych latach pozwala stwierdzić, że zachodzące przemiany funkcjonalne w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska świadczą o poprawie ich sytuacji gospodarczej. Stale zmniejsza się liczba gmin, w których dominującą funkcją jest rolnictwo. Może to świadczyć o poszukiwaniu innych źródeł zarobkowania, o odchodzeniu od działalności rolniczej na rzecz innych działalności lub o wzmocnieniu czy odrodzeniu się innych funkcji. Jednocześnie zwiększył się udział gmin, w których zatrudnienie w przemyśle stanowi ponad 25% zatrudnienia ogółem: z 40 gmin w 1996 r. do 100 w 2005 r. oraz 107 w 2010 r.

Można uznać, że zaklasyfikowanie części gmin do typowo rolniczych w 1996 r. było stanem przejściowym, spowodowanym ówczesnym załamaniem gospodarczym kraju. W obliczu braku alternatywnych źródeł utrzymania nastąpił wówczas powrót do zawodów rolniczych, o ile warunki produkcji rolniczej na to pozwalały. W ślad za tym zaobserwowano bardzo duże przemiany funkcjonalne w 2005 r. odniesieniu do 1996 r. w strefie oddziaływania miasta Wrocławia. Gminy podmiejskie charakteryzujące się wysoką przydatnością rolniczą gleb i zdominowane przez funkcje rolnicze w 1996 r., w roku 2005 zakwalifikowano do gmin o różnym stopniu rozwoju przemysłu (rolnicze pozostały tylko gminy Żórawina i Borów), w 2010 r. zaś rolniczą gminą z wcześniej wymienionych była już tylko Żórawina oraz nieliczne gminy zlokalizowane w środkowej i północnej części województwa. Rok 2010 ukazał zatem kolejne przemiany zachodzące w przestrzeni wiejskiej Dolnego Śląska, ukierunkowane na odchodzenie od dominującej funkcji rolnictwa w badanych gminach, z jednoczesnym zwiększeniem się udziału pozostałych funkcji, niezwiązanych z ustępującą funkcją rolniczą.

Literatura

Bański J., *Wieś w badaniach geograficznych – ewolucja badań i przegląd koncepcji obszaru wiejskiego*, [w:] *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, red. M. Halamska, EUROREG, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.

- Bański J., *Problematyka definicji i zasięgu przestrzennego obszarów wiejskich i stref podmiejskich*, „Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum” 2012, nr 11 (3).
- Duczkowska-Małysz K., *Rolnictwo – Wieś – Państwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Hełdak M., *Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Sudetów po integracji z Unią Europejską. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich*, Polska Akademia Nauk, Kraków 2008.
- Hełdak M., *Functional standartization of rural areas of Dolnośląskie voivodeship*, “Bulletin of Geography. Socio-Economic Series” 2010, no. 13.
- Kukliński A., *Diagnoza stanu gospodarki przestrzennej Polski*, „Biuletyn KPZK” 1983, z. 123.
- Parysek J., *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno-strukturalnej i rozwoju miast polskich w końcu XX wieku. Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast* red. J. Słodczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002.
- Planck U., *Arbeit und Freizeit auf dem Lande. Situation und Strukturwandel ländliche, Raume*, [w:] *Auf dem Lande leben*, Stuttgart–Berlin–Köln 1983.
- Więckowicz Z. (red.), *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego*, t. I: *Typologia gmin pod względem poziomu i warunków rozwojowych*, Wydawnictwo AR we Wrocławiu, Wrocław 1998.

FUNCTIONAL TRANSFORMATION IN RURAL AREAS OF LOWER SILESIA IN THE YEARS 1996-2010

Summary: In the study functions of rural and urban-rural municipalities of Lower Silesia were analyzed. Research was made in the years: 1996, 2005 and 2010. Three criteria were used for the delimitation of municipalities: structure of economy, level of industrialization and degree of tourist developing. Taking into consideration tourist-landscape values with two other features led to the identification of eight types of municipalities with different opportunities for their multifunctional development. Studies on types of municipalities in 2010 were related to previously made typology of Lower Silesia based on data from 1996 and 2005. The use of the same features and criteria of classification allowed to continue research and estimation of changes occurring in rural area of Lower Silesia.

Keywords: functions of municipalities, types of municipalities, Lower Silesia.